

ПОЛІТИКА У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

Стратегічний бриф

DOI 10.70719/respol.2025.57

2025

Вступ: цілі та методологія	3
1. Про методологію стратегічного брифу	6
2. Резюме	8
3. Культурний продукт: політики для підтримки та поживлення індивідуальної мистецької діяльності	12
1. Збільшення кількості програм підтримки індивідуальної мистецької діяльності.	14
2. Спрямування надходжень від лотерейного бізнесу як додаткового джерела фінансування	15
3. Створення реєстру індивідуальних митців	17
4. Комісування мистецьких творів	18
5. Прозорий ринок: оподаткування роботи митців за принципом справедливої винагороди за працю	21
Моделювання ситуації:	25
6. Видимість незалежного сектору: включення даних щодо незалежних митців та культурно-мистецьких інституцій до загальних процесів моніторингу культурного сектору	31
Позиція спільноти:	37
Результати політики	39
Сценарії та механіка впровадження політик, описаних у цьому розділі	39
7. Нова культурна спадщина: поживлення музеєфікації сучасного мистецтва	41
8. Модернізація змісту вищої мистецької та культурологічної освіти: стимулювання видання навчальних текстів	50

Вступ: цілі та методологія

Цей стратегічний бриф розроблений у рамках проєкту [RES-POL](#) (Rapid Expert Support for Culture and Media Policies in Ukraine), що здійснює ГС «Центр “Регіональний розвиток”» Агенції економічного розвитку [PPV](#) за фінансової підтримки Європейського Союзу. Відповідальним партнером за політики та стратегії в секторі «Мистецтво та культура» є ГО «Інша Освіта» з ключовими експертками Альоною Каравай, Іриною Чужиноговою та Ольгою Дятел. На етапі стратегічних брифів до експертної групи долучилася Оксана Козлова.

Проєкт RES-POL має на меті посилити функціональну спроможність [Міністерства культури та стратегічних комунікацій](#) і його відомств (Українського інституту книги, Українського культурного фонду, Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти й Українського інституту національної пам'яті).

Тривалість проєкту RES-POL – від січня 2024 до липня 2025 року.

У фокусі проєкту RES-POL – чотири сектори (Мистецтво та культура, Культурна спадщина, Креативні індустрії та Медіа) і понад 20 підсекторів (індустрій та видів мистецької діяльності). Окремо RES-POL розглядає 10 істотних питань розвитку культури (конкурентна оплата праці, ефективність державних підприємств у сфері культури, фінансування креативних індустрій, моделі фінансування культурних послуг, громади та культурна спадщина, інтеграція з ЄС та культурна політика тощо).

Методологія проєкту передбачає:

- Визначити істотні питання політики в секторах та підсекторах і описати їх в аналітичних записках та базових звітах;
- Проаналізувати 10 істотних питань розвитку культури у фокусі проєкту й описати їх у базових звітах;
- Напрацювати й описати у стратегічних брифах пропозиції політик щодо істотних питань секторів та 10 істотних питань розвитку культури;
- Розробити секторальні стратегії та операційні програми для секторів у фокусі проєкту й дорожні карти їх втілення;

RES-POL

- Випрацювати зміни до кількох нормативно-правових актів та/або розробити концепції пілотних проєктів, щоб впровадити створені у проєкті політики;
- Проаналізувати європейський досвід планування та впровадження політик, оцінити деякі політики у сфері культури в Україні та інституційну спроможність відомств у сфері управління Міністерства культури та стратегічних комунікацій.

Проєкт RES-POL активно залучає заінтересовані сторони на всіх етапах розроблення політик. Інформація про напрацювання проєкту доступна на сторінці [RES-POL у Facebook](#).

Авторки стратегічного брифу

Ольга Дятел, Альона Каравай, Оксана Козлова, Ірина Чужинова

Консультантки: Анна Алієва, Ольга Балашова, Юлія Гнат, Ольга Леонтєва, Зоряна Рибчинська, Ольга Сагайдак, Ірина Сухленко, Тетяна Філевська

Редактор: Євген Редько

Рецензент: Володимир Воробей

Дизайнер: Ємець Богдан

Команда проекту висловлює щирі подяки усім представницям та представникам сектору, які взяли участь в опитуванні та глибинних інтерв'ю, за їхній час, готовність говорити про проблеми та спільно шукати їх вирішення.

При цитуванні тексту цього стратегічного брифу (повністю чи частково) необхідне пряме використання першоджерела з посиланням на нього.

Зміст цього стратегічного брифу є відповідальністю Громадської спілки «Центр "Регіональний розвиток"» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

1. Про методологію стратегічного брифу

Стратегічний бриф базується на базовому звіті «Істотні питання політики “Мистецтво та культура”», який сформовано з липня до грудня 2024 року. Цей звіт базується на:

- п'яти аналітичних записках («Істотні питання політики: сценічне та перформативне мистецтво», «Український літературний сектор: істотні проблеми і виклики», «Істотні питання політики: аудіальне мистецтво», «Істотні питання політики: візуальне мистецтво», «Стан та основні проблеми бібліотечної системи України»);
- дослідженні потреб, викликів та істотних питань сектору «Мистецтво та культура» у фокус-групових дискусіях, які навесні 2024 року провела соціологічна агенція Vox Populi Agency;
- на кабінетному дослідженні попередніх аналітичних звітів, досліджень, пропозицій стратегії та нормативних документів, які стосуються культурної політики України;
- на аналізі зібраних істотних питань, їхній класифікації та синтезуванні;
- на онлайн-оцінці пріоритетності (восени 2024 року), під час якої фахівчині та фахівці сектору з перспективи робочого контексту й досвіду визначали, наскільки терміновим і принциповим для розв'язання є кожне питання.

Істотні питання, ідентифіковані в межах першого етапу аналітичних розвідок і ранжувань, були передані на другий етап – етап формування пропозицій політик. Цей документ становить один із результатів другого етапу.

Під час роботи над формуванням пропозицій політик істотні питання були проаналізовані групою ключових експертів за такими критеріями:

- нагальність і терміновість;
- реалістичність розв'язання;
- наскрізний характер і релевантність для державної політики;
- готовність сектору / спільноти до розв'язання;
- політична воля.

Цей аналіз відбувався в консультаціях із Міністерством культури та стратегічних комунікацій та іншими експертними групами проєкту RES-POL. Наслідком згаданого процесу став список політик до розроблення.

У межах цього аналізу був один виняток – політичний бриф не містить рішень щодо реформи мережі державних та комунальних закладів культури (включно з рекомендаціями до змін в стратегічні сітки), що становить важливу частину [Стратегії розвитку культури в Україні до 2030 року](#), схваленої Кабінетом Міністрів України 28 березня 2025 року. Згадане питання відповідає всім вищепереліченим критеріям, але не було додане в політичний бриф, щоб уникнути дублювання, адже відповідні рішення вже генерує Міністерство культури та стратегічних комунікацій.

Пропозиції до цих політик формували ключові експертки сектору, а також запрошені консультантки (див. сторінку з авторками брифу). Крім того, відбулися публічні консультації із заінтересованими сторонами в межах відкритих policy labs в онлайн-форматі на такі теми:

- [музеєфікація сучасного мистецтва та музей\(і\) сучасного мистецтва](#);
- [комісування \(замовлення\) мистецьких комеморацийних та меморіалізаційних робіт](#);
- [наповнення сектору сучасними якісними підручниками та навчальними матеріалами з мистецької освіти](#).

Крім того, під час роботи над пропозиціями політик здійснено кабінетне дослідження найкращих закордонних практик та моделей, які можуть бути релевантні для українського контексту культури та мистецтва на 2025 рік.

Перелік політик у цьому брифі поданий так, що ми йдемо від індивідуальних практик та індивідуальної діяльності (підтримка індивідуальної мистецької діяльності чи питання оподаткування) до інституційних та екосистемних питань (видимість незалежного сектору та пожвавлення музеєфікації сучасного мистецтва й створення актуальних навчальних матеріалів).

2. Резюме

Одним з центральних питань як у базовому звіті, так і в цьому політичному брифі є видимість: на основі яких даних ми формуємо рішення щодо культурних політик і здійснюємо моніторинг їх дієвості? Які потреби, теми та гравці сектору включені в оптику формування культурних політик, а які – ні? Якість рішень великою мірою залежить від якості даних, на яких ці рішення базуються. Переважна більшість політик, запропонованих у цьому брифі, сконцентрована навколо рішень для оприявлення невидимого й **зміни констеляцій у наявній архітектурі (а не створення нової архітектури), які сприятимуть більшій інтеграції** – інтеграції державного та незалежного, традиційного та сучасного, конвенційного та периферійного. Крім іншого, ці політики дають відповіді на такі істотні питання з базового звіту «Істотні питання політики “Мистецтво та культура”», описані в розділах [«Лінії напруги та паралельні світи»](#) і [«Дослідження та аналітика»](#).

Наявна система збирання моніторингу та аналізу культурного сектору охоплює тільки дані щодо державних і комунальних установ, ігноруючи дієвців та операторів креативних індустрій з інших секторів (комерційні, громадські). У межах цього стратегічного брифу це пропоновано **розв’язати не створенням нових цифрових продуктів і реєстрів, а розширенням функціоналу вже наявних**, а саме:

- включення недержавного сектору до реєстру Базової мережі закладів культури БМЗК (як окрема категорія);
- включення митців (індивідуальна мистецька діяльність) як окремий блок до реєстру майстрів народних художніх промислів;
- включення приватних музеїв та музеїв сфери управління інших відомств до Реєстру музейних колекцій. Також видається необхідним розглянути критерії включення до Реєстру музейних колекцій для інших юридичних осіб, зокрема, громадських об’єднань та благодійних фондів, які згідно зі своєю статутною діяльністю досліджують та акумулюють сучасне українське мистецтво, мають задокументовані колекції сучасного мистецтва.

Оприявлення та інтеграції потребує також та частина спадщини, яку авторки цього звіту називають «ною спадщиною», тобто, сучасне мистецтво. Складні фінансові умови дев’яностих та нульових спричинили те, що ключові

позиції сучасного українського мистецтва того періоду майже не представлені в державних музейних колекціях України та осіли у приватних колекціях (в Україні й за кордоном) і в закордонних музеях. Через це сучасне мистецтво перебуває під загрозою втрати доступу для широкого загалу, потенційного вивезення за кордон або продажу, а також може бути інструментом комерційних чи політичних інтересів, що перешкоджає формуванню цілісної національної репрезентації мистецької спадщини. Докладніше про це можна прочитати в [базовому звіті «Істотні питання політики “Мистецтво та культура”»](#) на сторінках 56–57. Щоб покращити ситуацію з музеєфікацією сучасного мистецтва та збагатити державний актив так званої «нової спадщини» важливо **посилити лідерство Міністерства культури та стратегічних комунікацій у збереженні сучасного мистецтва**. Крім очевидних кроків з посилення потенціалу музейного департаменту Міністерства культури та стратегічних комунікацій, цей документ пропонує такі кроки:

- інституційна інтеграція сучасного мистецтва в державні активи через створення мережі методичних центрів із музеєфікації сучасного мистецтва за прикладом французької мережі Frac та посилення громад для кращого дослідження, промоції та музеєфікації локального сучасного мистецтва через пілотування моделі мережевого Музею сучасного мистецтва;
- комунікаційна інтеграція та підвищення обізнаності щодо значення сучасного українського мистецтва за допомогою відповідних комунікаційних компаній та створення нової премії зі збагачення й поповнення колекцій українського сучасного мистецтва у співпраці з міжнародними партнерами.

Рішення щодо збагачення культурної спадщини через пожвавлення музеєфікації сучасного мистецтва наштовхуються на непрозорість українського артринку, який фактично перебуває в тіні, і ускладнює застосування низки методологій для оцінювання (сучасного) мистецтва (зокрема, для музейних закупівель). Щоб **оприаявити український артринок, поступово вивести його з тіні** і краще інтегрувати в загальний валовий продукт, у цьому документі запропоновані такі рішення:

- розмежувати поняття «продаж витворів мистецтва їх автором кінцевому користувачу» і «продаж творів мистецтва іншими суб'єктами», завдяки чому митці зможуть **включати дохід від продажу власних творів мистецтва до доходу ФОП на спрощеній системі оподаткування**;
- встановити **знижену ставку ПДВ у розмірі 7 % для операцій із продажу**

творів мистецтва їх авторами, які працюють на загальній системі оподаткування (ця пропозиція базується на відповідних нормах в країнах ЄС: 5,5 % у Франції, 7 % в Німеччині та 10 % в Італії);

- стимулювати прозорішу роботу українських аукціонних домів ([Дукат](#), [Goldens](#), [Меркурій](#));
- розмежувати поняття «діяльність з організації, проведення гастрольних заходів» як організація концертів операторами та поняття «діяльність музикантів, виконавців чи творчих колективів, які самостійно організують і проводять власні виступи чи концерти» як надання продукту кінцевому користувачу;
- змінити схему оподаткування роялті, отриманих від використання авторських прав на твори мистецтва, сценарії, музичні твори, літературні твори, зокрема переклад літературних творів, тощо.

Ці рішення базуються, зокрема, на тому контексті, що індивідуальні митці не отримують надприбутків від діяльності, при цьому в Україні для операцій із продажу творів мистецтва вперше їхніми авторами застосовують той самий режим оподаткування, що й у разі повторного продажу мистецьких робіт колекціонерами чи галереями. Спеціальний режим оподаткування індивідуальної мистецької діяльності, зокрема, поживавить створення нового культурного продукту та стимулюватиме якість цього продукту завдяки конкурентному ринку. Питання «Мистецький продукт та інфраструктура» одне з центральних у базовому звіті [«Істотні питання політики “Мистецтво та культура”»](#) (с. 62–70). На момент розроблення стратегічного брифу є лише кілька інструментів державної культурної політики щодо незалежних гравців: надання стипендій та грантів через Український культурний фонд та президентських грантів й стипендій. Індивідуальна мистецька діяльність не має інших інструментів підтримки, статус індивідуальних митців не визначений. Авторки цього політичного брифу пропонують **збільшити фінансування для програм індивідуальної підтримки та стипендій від Українського культурного фонду**, а як додаткове джерело фінансування пропонують **спрямувати надходження від лотерейного бізнесу** через такі кроки:

- розширення можливостей використовувати кошти Міністерства культури та стратегічних комунікацій з лише розвитку закладів загальнодержавного значення, зокрема їх будівництва (внесення змін до [Постанови 91](#) від 7 лютого 2022 року);
- урегулювання відсотка, спрямовуваного на культуру від лотереї;

- урегулювання можливості витратити кошти в наступних бюджетних періодах і запровадити термін «довгостроковий проєкт».

До важливих інструментів підтримки й поживлення створення нового якісного культурного продукту належить комісування (англ. commissioning), тобто, замовлення мистецьких робіт, яке можуть ініціювати відомства чи місцеві органи влади (наприклад, щоб створювати мистецькі інсталяції в публічних просторах), театри (наприклад, щоб створювати сценографію) та ін. Комісування мистецьких робіт стимулює творчу діяльність, забезпечуючи митцям фінансові надходження через конкретні замовлення. Крім того, світовий досвід свідчить, що партисипативне комісування сприяє переходу до інклюзивної культури пам'яті й сприяє пошуку спільних, об'єднувачих сенсів, навіть в умовах різного історичного досвіду. Авторки звіту пропонують оприятити цей інструмент та реалізувати **інформаційно-просвітницьку кампанію щодо комісування**, яка охоплювала б навчальні заходи, щоб підвищити обізнаність та компетенції митців і замовників, а також надати у вільний доступ приклади та шаблони договорів комісування.

Питання браку як оригінальної, так і перекладної навчальної літератури, а також фундаментальних і прикладних культурологічних та мистецтвознавчих праць належить до блоку істотних питань про нерелевантну сучасним викликам освіту, яке набрало найбільший рейтинг в онлайн-ранжуванні викликів мистецької сфери. На сьогодні в українській системі вищої освіти вже є кілька інструментів, покликаних стимулювати створення навчальних матеріалів та підручників, що мають попит у здобувачів освіти за різними програмами: ідеться про рейтингове оцінювання науково-педагогічних працівників, систему наукових ступенів та почесних учених звань. Водночас це не допомагає. Авторки цього політичного брифу пропонують звернути увагу на європейський досвід, зокрема на інструмент **відпустки на один рік (sabbatical)**, яку зазвичай поєднують із виграним грантом на дослідження або із замовленням від видавництва на монографію. Також запропоновано створити **програму підтримки видання навчальної та наукової літератури в ЗВО для мистецьких і культурознавчих спеціальностей та/або стипендійну програму для наукової діяльності**, операторами якої можуть бути Національний фонд досліджень України, Український інститут книги або Український культурний фонд (за умови внесення змін до закону, щоб відкрити можливості реалізувати довгострокові проєкти). Крім того, важливо оприятити роль ЗВО, які могли б створювати видавничі проєкти самостійно або в консорціумі з іншими ЗВО.

3. Культурний продукт: політики для підтримки та поживлення індивідуальної мистецької діяльності

Істотне питання: [Відсутність системних інвестицій у створення актуального культурного продукту](#) (с. 62–65 у базовому звіті). За результатами ранжування істотних питань політики в секторі це істотне питання ввійшло в п'ятірку найпріоритетніших проблем згідно з опитуванням мистецького середовища.

На першому етапі проєкту RES-POL заінтересовані сторони неодноразово наголошували на тому, що важливо продовжувати культурне життя, підтримувати подальшу мистецьку практику, створювати новий культурний продукт. Якщо не буде умов для створення культурного продукту, це може призвести не лише до дефіциту якісного культурного продукту «на експорт», але й посилити виїзд за кордон ключових митців і мисткинь, які не можуть реалізувати себе в Україні, і домінування спрощених та одноманітних мистецьких висловів. Це, своєю чергою, означає необхідність програм, покликаних підтримати саме індивідуальну мистецьку діяльність, зокрема й таку, що сприяє створенню локального культурного продукту та осмисленню війни.

На момент розроблення цього стратегічного брифу є лише кілька інструментів **державної культурної політики щодо незалежних гравців**: надання стипендій і грантів через Український культурний фонд, а також надання президентських грантів та стипендій. Індивідуальна мистецька діяльність не має інших інструментів підтримки, статус індивідуальних митців не визначений.

У 2025 році фізичні особи могли податися на програму [Стипендій від Українського культурного фонду](#) (загальний бюджет програми 5 000 000 UAH або 70 000 EUR), в інших програмах УКФ також є можливість подати індивідуальні проєкти, але лише від ФОП із достатнім терміном реєстрації.

Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти проводить конкурсні відбори кандидаток та кандидатів на здобуття [стипендій Президента України](#), а також [грантів Президента](#) для молодих письменників і митців у сфері музичного, театрального, образотворчого, хореографічного,

естрадно-циркового мистецтва та кіномистецтва. Стипендії виплачує Міністерство культури та стратегічних комунікацій України щомісяця протягом року. Стипендії призначають у розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб, подаватися можуть митці та мисткині віком від 14 до 35 років. Надають 250 стипендій на рік.

Також є низка міжнародних інституцій, які спільно з українськими партнерами реалізують програми індивідуальної підтримки. Недержавні фонди та організації:

- У 2024 році Kyiv Contemporary Music Days надавали підтримку на реалізацію проєктів та професійний розвиток мисткинь* та колективів у сфері перформативних мистецтв в Україні в межах програми [Performa](#) з загальним бюджетом у 300 000 EUR (музика; танець; театр, зокрема театр імпровізації й театр ляльок; художнє читання; перформанс; циркове мистецтво; пантоміма; стендап-комедія; інші перформативні дисципліни). Ця програма відбувається за підтримки Performing Arts Fund NL та Міністерства освіти, культури та науки Нідерландів. Подаватися на неї могли як фізичні особи, так і юридичні організації.
- House of Europe, [гранти на персональні проєкти у сфері культури та креативних індустрій](#). У цьому конкурсі проєкт – це будь-яка ініціатива, що допоможе здобути новий досвід, розвинути навички та поділитися ідеями з іншими. Подаватися на програми могли лише ФОП або організації. House of Europe також має низку інших програм, що прямо або опосередковано підтримують індивідуальну мистецьку діяльність.
- Фонд ІЗОЛЯЦІЯ спільно з Trans Europe Halles (SE) та Malý Berlín (SK) за підтримки Європейської комісії реалізовували субгрантову програму для підтримки мистецької діяльності та створення мистецького продукту [ZMINA: Rebuilding](#), проте лише у форматі міжнародних або локальних грантів на проєкти.
- Програма [Culture Moves Europe](#) від Європейської Комісії підтримувала індивідуальні та групові подорожі представників культури з різних країн, зокрема й українців.
- Мистецькі резиденції та програми обміну надають митцям можливість для творчого розвитку, співпраці з колегами з інших країн та обміну досвідом. В Україні є низка резиденцій, які залучають мисткинь та митців в різних форматах, див. [список резиденцій](#), сформований ініціативою Zapravaka та TransArtists.

В Україні діють професійні спілки та асоціації митців, що об'єднують фахівців у різних галузях мистецтва, наприклад національні спілки художників або композиторів. Однак ці інституції не ефективні або такі, що не відповідають сучасним потребам.

Серед недоліків наявної системи – відсутність комплексного підходу до підтримки індивідуальної мистецької діяльності; відсутність чіткого визначення статусу індивідуального митця; неефективність наявних спілок та об'єднань; обмежений бюджет програм підтримки; залежність від міжнародної допомоги, адже значна частина підтримки надходить від міжнародних донорів.

Базуючись на цьому поточному стані, пропонуємо такі варіанти політик:

1. Збільшення кількості програм підтримки індивідуальної мистецької діяльності.

Щоб стимулювати творчість митців, збагатити культурне надбання країни й підтримувати соціально значущі мистецьких проєктів, потрібно збільшувати підтримку різних видів мистецтва, включно із живописом, скульптурою, музикою, театром, літературою тощо. Це можна реалізовувати, якщо збільшити бюджет і розвивати інституційну спроможність Українського культурного фонду, а також формувати спеціалізовані фонди.

Пропонована політика: розширення фінансування й кількості програм індивідуальної підтримки Українського культурного фонду для митців, культурних діячів та організацій.

Лідери процесу: Міністерство культури та стратегічних комунікацій, Український культурний фонд.

Вартість:

- **Загальний запит** на фінансування заявок за програмою УКФ «Стипендії» у 2025 році становить 48 921 072,88 грн. Це сума всіх заявок від індивідуальних аплікантів із мистецтва, культурної спадщини, креативних індустрій. У межах програми підтримано приблизно 6 % запиту. Необхідний рівень підтримки: 10–30 % (на основі аналізу аналогічних показників в інших країнах). Водночас немає класифікаторів видів діяльності (КВЕД), крім «Індивідуальна мистецька діяльність», через що унеможливлене збирання

даних щодо секторів (наприклад, скільки композиторів, танцівників або майстрів зареєстровані як ФОП), що ускладнює розрахунок.

- Щоб посилити спроможність УКФ адмініструвати кошти в обсязі 20 % від обсягу грантової підтримки.
- Загальна вартість – 6–17 мільйонів гривень (залежно від рівня підтримки запиту: 10–30 %).
- Суму підтримки варто корегувати в річних плануваннях відповідно до оновленого обсягу попиту в попередні періоди.

2. Спрямування надходжень від лотерейного бізнесу як додаткового джерела фінансування

Державна лотерея може забезпечувати додаткове фінансування для митців та мистецьких проєктів, формуючи локальне джерело коштів для розвитку незалежних культурних і мистецьких проєктів. Фінансування від національних лотерей в Європі – надійне джерело й незамінна частина доходу, що дає їм змогу працювати стабільно. Частину прибутку від лотерей можна спрямовувати у спеціальні фонди підтримки культури та мистецтва, які надають гранти, стипендії й фінансують різноманітні мистецькі проєкти. Механізм розподілу коштів прозорий та публічний, забезпечує підзвітність і довіру. Прибуток від лотерей можуть використовувати, щоб розширити підтримки індивідуальної мистецької діяльності в межах грантових програм УКФ.

На сьогодні МКСК відповідно до Положення № 91 може скеровувати надходження від лотереї лише на розвиток закладів загальнодержавного значення, зокрема їх будівництво. Спрямування коштів на інші напрямки неможливе. У [2024 році](#) від лотереї у спецфонд спрямовано 261 884,3 тис. грн, у [2025 році](#) – 259 141,00 тис. грн.

Які зміни необхідно реалізувати:

- розширити можливості використовувати кошти МКСК з лише розвитку закладів загальнодержавного значення, зокрема їх будівництва (внесення змін до [Постанови № 91](#) від 7 лютого 2022 року);
- урегулювати відсоток, спрямовуваний на культуру від лотереї;
- урегулювати можливості витратити кошти в наступних бюджетних

періодах і запровадити термін «довгостроковий проєкт»;

- інформувати громадськість про мету та механізм лотереї, забезпечити її прозорість та підзвітність, водночас збільшивши її популярність.

Переваги:

- Лотерея становить додаткове джерело фінансування для мистецької діяльності, незалежне від державного бюджету та приватних інвестицій.
- Лотерея може залучити широку громадськість до підтримки мистецтва, підвищити обізнаність про його значення та сприяти розвитку культури.
- Механізм розподілу коштів, отриманих від лотереї, може бути прозорим та зрозумілим для всіх учасників.

Недоліки:

- Низька ефективність лотерейного бізнесу, необхідність реформувати лотерейний бізнес (наразі зареєстровано п'ять законопроєктів щодо організації й ведення лотерей, один із них пропонує розподіл надходжень на культуру та мистецтво).
- Існують етичні питання щодо використання азартних ігор для фінансування мистецтва.
- Дохід від лотереї може бути нестабільним і залежати від випадкових факторів.

Короткостроковою перспективою реалізації може бути залучення додаткових коштів для підтримки мистецької діяльності. Середньострокова перспектива: створення нових можливостей для митців і розвитку мистецьких проєктів, підтримка українського мистецтва та його просування на міжнародній арені. Довгострокова перспектива: забезпечення стійкого функціонування та прогресу мистецької сфери в Україні.

Лідери процесу:

- Міністерство культури та стратегічних комунікацій України: внесення змін в Постанову № 91 і розроблення механізмів розподілу коштів (порядки фінансування).
- Український культурний фонд: розпорядження коштами та їх розподіл.

- Громадські організації: залучення громадськості й контроль за прозорістю процесу.

Віхи:

- Розширення можливостей використовувати кошти МКСК від лотереї не лише для розвитку закладів загальнодержавного значення, зокрема їхнього будівництва, але й для підтримки індивідуальної мистецької діяльності та інших пріоритетних напрямків.
- Забезпечення зрозумілості принципів та прозорості розподілу коштів від лотереї.
- Оцінювання ефективності лотереї та її впливу на розвиток мистецької діяльності.

3. Створення реєстру індивідуальних митців

Важливо зауважити, що ця політика не становить окрему політику для розв'язання ІПП «Культурний продукт: політики для підтримки та поживлення індивідуальної мистецької діяльності», а радше є більш наскрізним інструментом для кількох політик і викликів, згаданих у цьому звіті.

База даних про мисткинь та митців України потрібна: щоб аналізувати інформацію щодо кількості незалежних митців і мисткинь та їх потреб, враховувати ці дані на етапі розроблення культурних політик та стратегій, уможливлювати їхню ідентифікацію та взаємодію з державними органами й культурними інституціями, а також оприятити й забезпечити видимість сектору, рекомендують створити бази даних мисткинь та митців України. Ця база даних має оновлюватися через онлайн-платформи з можливістю внесення інформації про себе, свої твори та досягнення, а також мати публічну частину. Дані з реєстру можна буде, зокрема, використовувати для інформування митців щодо участі в конкурсах, програмах підтримки та інших ініціативах. Додатковою та важливою мотивацією для надання даних у такі реєстри може бути отримання конкретних переваг: наприклад, якщо заявку на грантові програми від Українського культурного фонду можна буде подати лише за умови попередньої реєстрації в цьому онлайн-реєстрі.

Докладніше згадана політика описана в шостому розділі цього звіту, де йдеться про видимість незалежного сектору та включення даних про незалежних митців та культурно-мистецькі інституції в загальні процеси моніторингу культурного сектору.

4. Комісування мистецьких творів

Замовлення (комісування) мистецьких робіт – процес, у якому твір створюють на запит замовника (організації або особи). Він може передбачати різні підходи до відбору мисткинь та митців: відкритий конкурс, конкурс за запрошеннями, персональне запрошення. Зазвичай замовлення відбувається з конкретною потребою або функцією, яку має виконувати твір. Виготовляючи твір, автор враховує ці побажання, водночас процес передбачає відкритість результату. Співпраця має визначені й погоджені в договорі умови щодо взаємодії, винагороди, авторських прав.

Комісування мистецьких робіт стимулює творчу діяльність, забезпечуючи митцям фінансові надходження через конкретні замовлення. Це сприяє розвитку унікальних мистецьких проєктів, що відповідають потребам суспільства й мають мистецьку цінність. Прозорий відбір через комісії підвищує конкурентоспроможність митців, відкриваючи їм нові можливості для професійного зростання.

Комісувати мистецькі твори можуть:

- міністерства та відомства (наприклад, щоб створювати меморіали, пам'ятники, мистецькі проєкти в публічних просторах);
- музеї, галереї, театри (щоб поповнити колекції, створювати декорації, оформлювати виставки);
- місцеві органи влади (щоб створювати об'єкти міського благоустрою, культурні проєкти);
- приватні організації, бізнеси та громадські об'єднання;
- приватні колекціонери (щоб поповнювати власні колекції) та фізичні особи для особистих цілей.

Аналіз практики комісування мистецьких робіт у різних країнах показує, що інструмент комісування може відігравати важливу роль у переході

до інклюзивної моделі історичної політики. До комісування творів мистецтва, наприклад у публічному просторі, може бути залучена громада. **Партисипативне комісування мистецтва** може сприяти пошуку спільних, об'єднувачих сенсів, навіть в умовах різного історичного досвіду.

Запропонована політика: розроблення методологічних рекомендацій, інформаційна кампанія щодо інструменту комісування, навчальні заходи, покликані підвищити обізнаність та компетенції митців і замовників.

Це передбачатиме розроблення типових договорів взаємодії, стандартів якості, формування алгоритму реалізації комісування (як проводити відкритий конкурс тощо) та розповсюдження інформації про них, а також запровадження нагороди «За найкращий приклад комісування» для бізнесів та організацій, які продемонстрували зразковий підхід до співпраці з художниками, підтримуючи створення значущих мистецьких робіт.

Переваги політики:

- Низька вартість.
- Швидке досягнення результатів у підвищенні обізнаності, що сприятиме підвищенню кількості замовлень творів у митців.
- Синергія з іншими інструментами, наприклад з реєстром митців, який може стати базою для замовників.
- Ефективність у залученні ширшого кола митців через загальний хороший відгук на опен-коли.

Недоліки політики: Може не забезпечити достатній рівень практичної підтримки. Не всі види мистецтва будуть підтримані. Потенційно незначна кількість нових замовлень, переважно до відомих митців.

Результати політики:

- Короткострокова перспектива:
 - Підвищення обізнаності митців та замовників про можливості комісування.
 - Збільшення кількості договорів на комісування мистецьких робіт.
- Середньо- та довгострокова перспектива:

- Зростання якості та різноманітності комісованих мистецьких робіт.
- Створення стандартної процедури й чітких домовленостей між митцем та замовником.
- Підвищення рівня доходів митців.

Лідери процесу:

- Міністерство культури та стратегічних комунікацій.
- Громадські організації, що займаються питаннями культури.
- Професійні об'єднання митців.

Віхи:

- Етап 1 (6–12 місяців):
 - Розроблення та затвердження концепції політики.
 - Формування робочої групи з представників заінтересованих сторін.
 - Розроблення методологічних рекомендацій.
 - Розроблення типових договорів, стандартів якості, алгоритму реалізації комісування.
 - Розроблення та запуск інформаційної кампанії та підтримки втілення методологічних рекомендацій.
- Етап 2 (12–24 місяці):
 - Проведення навчальних заходів і семінарів.
 - Організація перших нагород на комісування мистецьких робіт.
- Етап 3 (24–36 місяців):
 - Моніторинг та оцінювання ефективності політики.
 - Внесення змін та коректив за потреби.
 - Поширення інформації про успішні приклади комісування.

Вартість на рік:

- Проведення інформаційної кампанії, навчальних заходів – 5 000 000

грн.

- Проведення щорічної нагороди «За найкращий приклад комісування» – 1 500 000 грн.
- Розроблення методологічних рекомендацій – 2 000 000 (одноразово).

5. Прозорий ринок: оподаткування роботи митців за принципом справедливої винагороди за працю

Брак фінансових ресурсів, економічна нестабільність, низька оплата праці й непривабливі умови роботи належать до тих проблем сектору, які найчастіше згадували респондент_ки на першому етапі проєкту Res-Pol. За результатами ранжування питання про рівень оплати та проблеми з тарифікаційними сітками перебувають у другій десятці списку щодо пріоритетності. Також у межах проєкту RES-POL реалізоване окреме дослідження «Конкурентна оплата праці в культурі, мистецтві та культурній спадщині», у якому здійснено кроссекторальний аналіз.

У попередньому базовому звіті сектору «Мистецтво та культура» як пріоритетні названі такі нормативно-правові та фіскальні питання:

- Необхідність зменшити податкове навантаження на створення незалежного культурного продукту. Зокрема, йдеться про те, що на третій групі ФОП не можна займатися гастрольною діяльністю, а отже, сплачувати єдиний податок (КВЕД 90.01. та 92.32), а також про те, що для незалежних культурних інституцій недоступна знижена ставка ПДВ у 7 %.
- Неможливість спрощеного оподаткування для продажу власних художніх робіт – ФОП третьої групи може продавати художні роботи лише на загальній системі оподаткування.
- Необхідність «податкових канікул» для недержавного сектору й тих, хто перебуває в зоні активного ведення бойових дій.
- Також наразі є низка питань до практичної реалізації законодавства у сфері авторських прав і роялті.

У цьому стратегічному брифі запропоновані політики, покликані розв'язати перші два питання.

Проблема 1. Оподаткування продажу творів мистецтва

На 1 січня 2025 року в Україні зареєстровано лише 6826 приватних підприємців з мистецькими КВЕД (90.01 театральна та концертна діяльність і 90.03 індивідуальна мистецька діяльність), з них 6064 на спрощеній системі оподаткування. Це значно менше від реальної кількості митців, які працюють в Україні. Зазначені дані отримані в межах окремого запиту до Державної податкової служби України щодо сплати податкових платежів до зведеного бюджету, надходжень єдиного внеску, місцевих податків та зборів, а також кількості платників, які належать до фізичних осіб – підприємців на загальній системі оподаткування (за IV квартал 2024 року). Є низка причин, через які митці не реєструються як ФОПи й не сплачують податки від власної діяльності, але передусім це вкрай **несприятливий режим оподаткування доходів**.

Креативні індустрії мають високий мультиплікатор доданої вартості, тому економічно розвинені держави всіляко стимулюють розвиток творчих професій і заохочують індивідуальну мистецьку діяльність. Наприклад, у багатьох країнах ЄС запроваджені спеціальні податкові режими, щоб стимулювати мистецтво та креативні індустрії.

Наприклад, відповідно до статті 278-0 bis Французького податкового кодексу у разі продажу творів мистецтва їхнім автором діє знижена ставка ПДВ у розмірі 5,5 %, тоді як в інших випадках застосовують стандартну ставку ПДВ у розмірі 20 %. Відповідно до статті 12(2) Німецького закону про ПДВ (Umsatzsteuergesetz), ставка ПДВ у разі продажу творів мистецтва їхніми авторами становить 7 % на відміну від стандартної ставки 19 %, яку сплачують у разі повторного продажу галереї чи колекціонери. Для авторів творів мистецтва в Італії діє знижена ставка ПДВ у розмірі 10 % відповідно до статті 98 Італійського податкового кодексу, при цьому стандартна ставка ПДВ становить 22 %.

Митці не отримують надприбутків від діяльності, однак в Україні для операцій із продажу творів мистецтва вперше їхніми авторами застосовують той самий режим оподаткування, що й у разі повторного продажу мистецьких робіт колекціонерами чи галереями: відповідно до норм Податкового кодексу України (пункт 291.5), митці, які продають власні роботи, не можуть бути платниками єдиного податку першої – третьої груп. Отже, продаж власних робіт митцями оподатковується за загальною системою і реальна ставка податків становить понад 40 % надходжень від продажу творів мистецтва. Це змушує митців, для яких такий вид доходу фактично становить єдине джерело

доходу, шукати альтернативні шляхи оформити власну діяльність. Часто митці оформлюють свою роботу як надання послуг зі створення твору мистецтва, що дає їм змогу включати такий дохід до бази оподаткування ФОП на спрощеній системі та сплачувати єдиний податок (без ПДВ). Отже, митці отримують дещо більший дохід, ніж це було б у разі офіційного продажу ними творів мистецтва. Водночас вони втрачають майнові авторські права на твір, зокрема право слідування.

Кількість митців, які офіційно сплачують податки від продажу власних творів мистецтва, мізерна, а надходження від податку на доходи, отримані внаслідок права слідування, такі малі, що їх складно відстежити.

Розроблення спеціального податкового режиму для митців в Україні має ключове значення для розвитку мистецтва і зміцнення креативної економіки. Це не лише дасть змогу митцям, для яких продаж власних творів часто становить єдине джерело прибутку, отримувати справедливу винагороду за працю, але й має реальний потенціал вивести з тіні багато операцій з продажу творів мистецтва їхніми авторами, а отже, збільшити надходження до бюджету.

Проблема 2. Роялті

Згідно з пунктом 14.1.225 статті 14 Податкового кодексу України, роялті — це будь-який платіж, отриманий як винагорода за використання або за надання права на використання об'єкта права інтелектуальної власності. Це поняття охоплює не лише галузь мистецтва: роялті – це надання права на використання будь-яких авторських прав на літературні, художні чи наукові твори, включно з кінематографічними фільмами, твори для телебачення й радіомовлення, музичні композиції, а також будь-яких патентів, торгових марок, моделей, планів, ноу-хау чи навіть спеціалізованого обладнання.

Згідно з чинним законодавством, деякі види діяльності митців – написання сценаріїв, створення музичних творів, участь у концертах або художній переклад – класифікують як роялті, тобто як пасивний дохід, хоча на практиці це винагорода за креативну, інтелектуальну й фізичну працю.

Роялті за виступ на концерті, написання музики чи сценарію – це одноразові виплати, що за юридичним формулюванням мають ознаки пасивного доходу. Проте важливо розуміти: ці доходи формуються внаслідок активної творчої праці, тож їх не варто розглядати як лише пасивні.

Тут виникає важливе розмежування: роялті як винагорода за використання авторського права завжди надходить фізичній особі – носію цього права. Натомість створювати та продавати художній твір може фізична особа – підприємець (ФОП) у межах зареєстрованої господарської діяльності, якщо це не передбачає передання виключних майнових прав на твір або використання ліцензії.

Зважаючи на специфіку професійної творчої діяльності, такі доходи можуть становити до 100 % надходжень митців, тож їхнє коректне податкове трактування критично важливе.

Можливі варіанти розв'язання проблеми:

- **Визнати продаж автором власних творів мистецтва як дозволена діяльність для ФОП.**

Запропонувати розмежування між продажем творів мистецтва кінцевому користувачу самим автором – як частиною індивідуальної творчої діяльності – та перепродажем або комерційним обігом творів іншими суб'єктами. Завдяки цьому митці зможуть декларувати дохід у межах спрощеної системи оподаткування.

- **Уточнити податковий статус публічних виступів, організованих самими митцями.**

Визначити принципову різницю між діяльністю з організації гастролей інших виконавців та виступами, які митці самостійно організовують та презентують власній аудиторії. У другому випадку йдеться про безпосереднє надання культурного продукту споживачеві, а не про посередницьку діяльність.

- **Надати митцям можливість працювати на спрощеній системі оподаткування.**

Передбачити, що фізичні особи – підприємці, які займаються індивідуальною мистецькою або виконавською діяльністю, можуть працювати на спрощеній системі (З-я група) за умови, що вони реалізують власну продукцію або організовують власні виступи самостійно, без продюсерів або агентів.

- **Запровадити пільговий режим для оподаткування роялті за творчість.**

Визначити, що виплати авторам за створення оригінальних творів (музики, сценаріїв, перекладів тощо) не становлять пасивного доходу, якщо не передбачають передання прав третім особам. У таких випадках гонорар варто трактувати як винагороду за працю, що дає змогу застосовувати іншу (пільгову) модель оподаткування, включно з можливістю звільнення в межах граничного ліміту.

- **Передбачити можливість зниженого ПДВ для авторів.**

Для авторів, які працюють на загальній системі оподаткування й самостійно продають власні твори, доцільно передбачити знижену ставку ПДВ (наприклад, 7 %) на такі операції.

- **Створити інструмент ідентифікації митців.**

З метою прозорої реалізації податкових змін доцільно створити державний реєстр митців – на основі чітких критеріїв, аналогічно до вже створеного реєстру майстрів народного мистецтва.

Можлива проблема: чи достатньо ідентифікації митців за КВЕД? Питання додаткового підтвердження статусу митця можна розв'язати, створивши державний реєстр митців (за прикладом розробленого механізму реєстрації майстрів народних художніх промислів); відповідна політика щодо цього також описана в нашому стратегічному брифі.

Припущення: зміна моделі оподаткування митців дасть змогу збільшити ділову активність і доходи до Державного бюджету України через вихід із тіні багатьох митців.

Моделювання ситуації:

Припустімо, що на сьогодні офіційно зареєстровано як ФОП 5000 митців (КВЕД 90.01 «Діяльність у сфері виконавського мистецтва» та КВЕД 90.03 «Індивідуальна мистецька діяльність»).

Припустімо, що їхня реальна кількість вдвічі більша і становить 10 000 осіб, які фактично створюють та продають власні твори мистецтва або організовують

власні виступи.

- 50 % (5000 осіб) працюють нелегально, не реєструючись як ФОП і не сплачуючи податків.
- 40 % (4000 осіб) сплачують податки як ФОП 3-ї групи, використовуючи формулювання «послуга зі створення творів мистецтва» або «послуга з виступу». 10 % (1000 осіб) працюють офіційно на загальній системі оподаткування, сплачуючи всі податки відповідно до чинного законодавства.

Для розрахунків припустимо, що середній дохід кожного митця становить на рівні середньої заробітної плати в Україні у 2024 році, тобто 21 473 грн на місяць, що за рік становить 257 676 грн.

Податкові умови для кожної групи:

- Митці, що працюють нелегально, не реєструють ФОП і не сплачують податків.
- ФОП 3-ї групи сплачують 5 % єдиного податку від доходу, 1 % військового збору від доходу й фіксований мінімальний ЄСВ у розмірі 1760 грн на місяць.
- Митці на загальній системі сплачують 18 % податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) від доходу, 1,5 % військового збору від доходу та фіксований мінімальний ЄСВ у розмірі 1760 грн на місяць.

Альтернативний сценарій:

Уявімо, що всі 10 000 митців працюють як ФОП 3-ї групи і сплачують 5 % єдиного податку, 1 % військового збору та ЄСВ у розмірі 1760 грн на місяць.

- Група 1: Митці, які працюють нелегально (5000 осіб)
 - Не сплачують податки і продають роботи нелегально.
 - Річний дохід одного митця становить 257 676 грн.
 - Загальний дохід усієї групи: $5000 \times 257\,676 = 1\,288\,380\,000$ грн.
 - Податки не сплачують, тому держава недоотримує податків за кожного митця.

- Податкові втрати держави: 5 % єдиного податку від доходу ($257\,676 \times 0,05 = 12\,883,80$ грн), 1 % військового збору ($257\,676 \times 0,01 = 2\,576,76$ грн) і фіксований мінімальний ЄСВ ($1\,760 \times 12 = 21\,120$ грн).
- Загальні втрати держави на всій групі: $5000 \times 36\,580,56 = 182\,902\,800$ грн на рік.
- Група 2: ФОП 3-ї групи (4000 осіб)
 - Кожен митець сплачує 5 % єдиного податку, тобто $257\,676 \times 0,05 = 12\,883,80$ грн на рік.
 - Військовий збір становить 1 %, тобто $257\,676 \times 0,01 = 2\,576,76$ грн на рік.
 - ЄСВ становить 1760 грн на місяць, тобто за рік це $1\,760 \times 12 = 21\,120$ грн.
 - Загальна сума податків на одного митця: $12\,883,80 + 2\,576,76 + 21\,120 = 36\,580,56$ грн.
 - Річний дохід одного митця: $257\,676 - 36\,580,56 = 221\,095,44$ грн.
 - Загальний дохід групи після сплати податків: $4000 \times 221\,095,44 = 884\,381\,760$ грн.
 - Загальна сума податків групи: $4000 \times 36\,580,56 = 146\,322\,240$ грн.
- Група 3: Митці на загальній системі (1000 осіб)
 - Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) становить 18 %: $257\,676 \times 0,18 = 46\,381,68$ грн на рік.
 - Військовий збір становить 1,5 %, тобто $257\,676 \times 0,015 = 3\,865,14$ грн на рік.
 - ЄСВ становить 1760 грн на місяць, тобто за рік це $1\,760 \times 12 = 21\,120$ грн.
 - Загальна сума податків на одного митця: $46\,381,68 + 3\,865,14 + 21\,120 = 71\,366,82$ грн.
 - Річний дохід одного митця: $257\,676 - 71\,366,82 = 186\,309,18$ грн.
 - Загальний дохід групи після сплати податків: $1000 \times 186\,309,18 = 186\,309\,180$ грн.
 - Загальна сума податків групи: $1000 \times 71\,366,82 = 71\,366\,820$ грн.
- Альтернативний сценарій: якби всі митці були ФОП 3-ї групи:
 - Річний дохід одного митця становить 257 676 грн.

- Кожен митець сплачує податки у розмірі 5 % (12 883,80 грн), 1 % військового збору (2576,76 грн) і ЄСВ 21 120 грн.
- Загальна сума податків на одного митця: 36 580,56 грн.
- Річний дохід одного митця: $257\ 676 - 36\ 580,56 = 221\ 095,44$ грн.
- Загальний дохід групи після сплати податків: $10\ 000 \times 221\ 095,44 = 2\ 210\ 954\ 400$ грн.
- Загальна сума податків групи: $10\ 000 \times 36\ 580,56 = 365\ 805\ 600$ грн.

Загальні податки зараз: 217 689 060 грн.

Загальні податки, якби всі митці працювали як ФОП 3-ї групи: 365 805 600 грн.

Додаткові надходження держави: $365\ 805\ 600 - 217\ 689\ 060 = 148\ 116\ 540$ грн.

Висновок: спрощення умов оподаткування для художників і музикантів не лише не зменшить, а навпаки, збільшить надходження до Державного бюджету України на 148 мільйонів гривень щороку.

Обґрунтування оптимального варіанту реформування оподаткування митців

Зважаючи на аналіз переваг і ризиків можливих варіантів, пропонуємо розглянути комплексний підхід до оподаткування митців як оптимальний. Він максимально враховує інтереси всіх заінтересованих сторін – самих митців, держави та суспільства – і сприяє розвитку мистецької економіки в Україні.

Аргументи на користь цього варіанту:

- Стимулювання легалізації митців і збільшення надходжень до бюджету.

Чинна система змушує багатьох митців працювати в тіні через високі податкові ставки й відсутність гнучких механізмів реєстрації. Впровадження реєстру митців дасть змогу офіційно визначати їхній статус, що сприятиме їхньому інтегруванню в легальну економічну діяльність. Завдяки справедливішій податковій моделі кількість зареєстрованих ФОП значно зросте, а надходження до бюджету збільшаться.

- Окремий податковий режим для митців, що враховує специфіку їхньої діяльності.

Запровадження зниженої ставки ПДВ на продаж власних мистецьких творів (7 %) дасть змогу митцям продавати свої роботи офіційно, а не оформлювати угоди як «послуги». Внісши зміни до системи роялті, можна розмежувати активну творчу діяльність (роботу митця) та пасивний дохід від інтелектуальної власності.

- Захист авторських прав та майнових інтересів митців.

Автоматичне реєстрування мистецьких творів в ІР Офісі сприятиме розвитку культури захисту авторських прав і запобігатиме випадкам плагіату та нелегального використання творів. Це також створює передумови для повноцінного функціонування права слідування, що становить важливе джерело доходу для митців у багатьох країнах.

- Гнучкий механізм оподаткування, що запобігає зловживанням.

Митці матимуть можливість працювати як ФОП на спрощеній системі, не маючи потреби використовувати непрозорі юридичні схеми. Перекваліфікування доходів від мистецької діяльності з роялті на оплату праці дасть змогу митцям працювати відкрито й не втратити авторські права на власні твори. Створення механізму контролю за подальшим перепродажем творів мистецтва знизить можливість ухилення від сплати податків.

Запропоновані законодавчі зміни:

1. **Запровадити державний реєстр митців (докладніше описано в розділі 6)**
2. **Окремий податковий режим для митців**
 - Знижена ставка ПДВ у розмірі 7 % на перший продаж мистецьких творів їхніми авторами.
 - Виключення авторських платежів за створення мистецьких творів із категорії роялті для митців, доданих до реєстру.
 - Якщо сукупний річний дохід митця водночас не перевищує 570 мінімальних зарплат, такий дохід включають до загального доходу й

оподатковують як дохід ФОП за відповідною ставкою; у разі перевищення цього ліміту до надлишку застосовують стандартну ставку, передбачену для оподаткування роялті.

3. Гнучке регулювання діяльності ФОП у мистецькій сфері

- Розширити перелік дозволених видів діяльності для ФОП 3-ї групи у сфері мистецтва.
- Дозволити продаж власних творів мистецтва митцями на спрощеній системі без обмежень.
- Встановити обмеження на діяльність посередників та продюсерів у сфері організації мистецьких заходів.

4. Механізм захисту авторських прав

- Автоматичне реєстрування авторського права на мистецькі твори в ІР Офісі під час їх першого продажу автором.

Очікуваний результат:

- Збільшення кількості митців, які офіційно отримують дохід і сплачують податки.
- Зростання надходжень до державного бюджету на понад 148 млн грн щорічно завдяки виходу митців із тіні.
- Стимулювання розвитку креативної економіки через прозору податкову систему.
- Захист авторських прав та гарантування справедливої винагороди для митців.

Запропонований варіант створює баланс між інтересами митців, держави та суспільства, забезпечуючи справедливе оподаткування, захист інтелектуальної власності та стимулювання розвитку мистецтва і креативних індустрій.

6. Видимість незалежного сектору: включення даних щодо незалежних митців та культурно-мистецьких інституцій до загальних процесів моніторингу культурного сектору

Якісні рішення щодо майбутнього мають ґрунтуватися на аналізі теперішнього та минулого. Цих даних у сфері мистецтва та культури в нас недостатньо, у нашій оптиці на мистецький процес багато сірих зон, а в наративі про історію мистецтва – чимало лакун. Останнім часом можна спостерігати більшу кількість досліджень у галузі, проте дефіцит відкритих і верифікованих даних про сектор досі відчутний. Істотне питання щодо **браку (підтримки) аналітики та досліджень мистецтва й мистецького сектору в Україні** за результатами ранжування пріоритетності опинилося наприкінці першої десятки.

У квітні 2021 року Закону України «Про культуру» було доповнено статтею 4-1, якою на законодавчому рівні визначено необхідність створити систему моніторингу та оцінювання реалізації державної політики у сфері культури. Відповідно до цієї статті моніторинг здійснюють, збираючи, передаючи, систематизуючи, зберігаючи та аналізуючи інформацію про стан сфери культури, прогнозуючи зміни в цій сфері, розробляючи рекомендації для інформаційно-аналітичного забезпечення управління, приймаючи рішення щодо запобігання негативним змінам у сфері культури, формуючи державну політику у сфері культури на засадах сталого розвитку. Джерелами даних моніторингу є статистична інформація, адміністративні дані, дані соціологічних та інших досліджень тощо.

З 2018 року Міністерство культури та стратегічних комунікацій почало приводити статистичні показники в галузі культури та креативних індустрій у відповідність до вимог європейських стандартів. Планували, що всі форми адміністративної звітності будуть уніфіковані, що дасть можливість інтегрувати їх у єдину моніторингову систему, яка ляже в основу формування політики, що базується на даних.

Завдяки підтримці міжнародних донорів протягом останніх років Міністерство культури та стратегічних комунікацій реалізувало численні ініціативи щодо цифровізації. Були створені кілька ключових реєстрів та інформаційних ресурсів у сфері культури, мистецтва та культурної спадщини. Серед них:

- **Реєстр базової мережі закладів культури** (інформаційно-комунікаційна

система, працює в режимі експериментального проєкту в Київській та Вінницькій областях).

- **Державний реєстр нерухомих пам'яток України** (працює в режимі дослідної експлуатації, <https://e-pamiatka.gov.ua/>).
- **Реєстр музейних колекцій** (працює в режимі дослідної експлуатації, охоплює також реєстри культурних цінностей та національного культурного надбання, <https://museum.mcsc.gov.ua/>).
- **Державний реєстр майстрів народних художніх промислів** (створено програмне забезпечення; щоб запустити реєстр, потрібні зміни до законодавства, проєкт подано на розгляд Верховної Ради України та очікує на рішення).
- **Нематеріальна культурна спадщина** (інформаційний ресурс, працює в режимі дослідної експлуатації, <https://ich.mcsc.gov.ua/>).
- **Державний реєстр виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів** (<https://usfa.gov.ua/derzhavnyy-reyestr-vyrobnykiv-ta-rozpovsyudzhuвачiv-filmiv>, не становить повноцінний цифровий продукт).
- **Державний реєстр видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції** (оприлюднюють як набір даних на порталі відкритих даних).

Повноцінний запуск системи електронних реєстрів у сфері культури має на меті заповнити прогалини в даних і забезпечити сталість їхнього збирання та зберігання, що, своєю чергою, дасть змогу формувати державну політику на ефективний аналіз адміністративних даних і прогностичне моделювання показників.

Наявна система моніторингу та аналізу культурного сектору охоплює тільки дані щодо державних і комунальних установ, повністю ігноруючи креативних підприємців. З одного боку, тільки форми звітності щодо діяльності театрів і кінотеатрів на сьогодні передбачають можливість звітування для недержавного сектору. З іншого боку, дуже незначна кількість суб'єктів господарювання користується такою можливістю, адже або недостатньо поінформовані про таку можливість, або не розуміють необхідності ділитися інформацією про свою діяльність із державою. Водночас державна політика у сфері культури та креативних індустрій має бути спрямована не тільки на державні та комунальні заклади культури, тому важливо обмінюватися інформацією про незалежних митців та культурно-мистецьких інституцій, динаміку розвитку креативних

підприємців та недержавних акторів у сфері культури, щоб зрозуміти їхні потреби та ефективно планувати заходи з підтримки галузі.

Відповідно до ініційованого урядом законопроєкту, **Державний реєстр майстрів народних художніх промислів (НХП) передбачатиме відкриту реєстрацію для незалежних митців, які працюють в одній із технік народних художніх промислів.** Також незалежні митці та культурно-мистецькі інституції будуть додані до реєстрів виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів та видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції. Проте, на відміну від новіших реєстрів у сфері культури, останні два не становлять повноцінні цифрові продукти. Вони доступні лише у форматі відкритих даних і не мають публічної частини чи аналітичного модуля. Наявність запису в реєстрі виробників, розповсюджувачів або в реєстрі демонстраторів фільмів та видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції – обов'язкова передумова для провадження відповідної діяльності, тоді як реєстрація у Державному реєстрі майстрів народних художніх промислів суто добровільна.

На жаль, інші реєстри сьогодні не передбачають можливості взаємодії з незалежним сектором, і це варто виправити.

Щодо музейного реєстру, на сьогодні реєструватися можуть тільки музеї, які зберігають предмети державного музейного фонду й належать до сфери управління МКСК. **Приватні музеї, а також музеї сфери управління інших міністерств, не залучені до проєкту, хоч їхня участь могла б бути корисною як для самих музеїв, так і для загального процесу.** Це стосується розуміння кількості музейних предметів, їхнього стану, регулювання процесу переміщення музейних предметів, облік пошкодження чи втрати внаслідок воєнних дій або надзвичайних ситуацій.

Закон України «Про культуру» визначає, що базова мережа закладів культури охоплює заклади культури, інші підприємства, установи, організації, заклади освіти сфери культури державної та комунальної форм власності. На сьогодні приватні заклади культури не включені в базову мережу закладів культури, а отже, не залучені до цього проєкту, хоч їхня участь могла б бути корисною. Включення закладів культури різних форм власності до єдиної інформаційної бази безумовно буде корисним як для держави (розуміння кількості та профілю заінтересованих сторін), так і для закладів (пошук партнерств та узгодження напрямів діяльності) і громадян (єдине вікно, де можна зручно отримати

інформацію про наявні заклади культури та їхню роботу). Крім того, сформована система електронних ресурсів у сфері культури і мистецтва повністю унеможлиблює включення в систему креативних підприємців, художників, музикантів, композиторів та інших митців, а також надавачів мистецької освіти.

Удосконалення поточних реєстрів, покликане забезпечити можливості взаємодії з незалежним сектором, – це важливий крок, який потрібно зробити. Включення незалежних культурно-мистецьких інституцій до наявних реєстрів забезпечить повніше охоплення культурного сектору й сприятиме розвитку культурної сфери загалом.

Є кілька можливих політик для розв'язання цього завдання. Можна реалізувати всі варіанти, один із них або кілька. Кожен варіант має переваги та недоліки.

- 1. Створення нового цифрового продукту – мережі незалежних культурно-мистецьких інституцій.** Це буде платформа для посилення взаємодії, пошуку партнерів та обміну інформацією. Реєстрація на платформі буде добровільна, а інформацію вноситимуть і редагуватимуть через особистий кабінет користувача. Користувачі зможуть обирати ступінь публічності профілів: не відображати під час пошуку, відображати певні розділи або відображати всю інформацію. Власник платформи (МКСК, Держмистецтв або інша визначена державна установа) матиме доступ до інформації для аналітичних цілей, проведення опитувань та збирання адміністративних даних. Зареєстровані користувачі зможуть переглядати інформацію про інших користувачів, за їхнім дозволом, і користуватися системою пошуку за параметрами (територія, вид діяльності, тематика). Усі користувачі інтернету матимуть доступ до інтерактивної карти з інформацією про зареєстровані інституції.

Переваги:

Гнучкість підходу й можливість дизайну платформи відповідно до потреб.

Недоліки:

Значні капіталовкладення та тривалий час на розроблення програмного забезпечення, визначення органу – адміністратора системи, придбання серверного обладнання й технічної підтримки користувачів.

Перелік можливих видатків та орієнтовна вартість проєкту:

- Розроблення програмного забезпечення передбачає дизайн платформи, створення такого функціоналу, як особисті кабінети, інтерактивна карта та система пошуку, тестування та впровадження. Орієнтовна вартість становить від 100 000 до 400 000 доларів залежно від складності.
- Закупівля серверного обладнання або оренда хмарних ресурсів передбачає забезпечення даних. Вартість становить від 30 000 до 100 000 доларів.
- Технічна підтримка.
- Адміністративні витрати передбачають поточні видатки адміністратора реєстру, проведення опитувань та аналіз даних. Вартість залежить від масштабу проєкту.

- 2. Включення недержавного сектору до реєстру Базової мережі закладів культури БМЗК (як окремої категорії).** Цей варіант передбачає додавання ознаки закладу за формою власності та включення інформації про приватні заклади культури за тим самим шаблоном, що і для державних та комунальних закладів культури. Необхідно розробити порядок подання інформації від приватного закладу культури для включення до реєстру, а також внесення змін. Приватний заклад відповідальний за достовірність, повноту інформації про нього та своєчасне оновлення даних. Оператор має право видаляти приватний заклад культури з реєстру за певних умов. Так реєстр БМЗК перетвориться на Реєстр закладів культури й міститиме інформацію про всіх юридичних осіб, які провадять діяльність у сфері культури, незалежно від форми власності.

Переваги:

Готове рішення за незначних ресурсів.

Недоліки:

Обмеження: рішення доступне тільки для юридичних осіб.

Перелік можливих видатків та орієнтовна вартість проєкту:

- Розроблення додаткового функціоналу програмного забезпечення та технічна підтримка передбачає створення можливості додавати ознаку закладу за формою власності, адаптувати шаблон для приватних закладів культури, а також розробити механізми подання інформації та внесення змін. Орієнтовна вартість – від 10 000 до 50 000 доларів.
- Закупівля додаткового серверного обладнання: орієнтовна вартість – 25 000 – 100 000 доларів.
- Інформаційно-роз'яснювальна кампанія спрямована на інформування приватних закладів культури про можливість включення до реєстру та порядок реєстрації. Вона передбачає розроблення інформаційних матеріалів і проведення заходів для залучення нових учасників. Орієнтовна вартість – 5000–10 000 доларів.
- Реєстр адмініструватиме Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти. Це збільшить навантаження на його працівників, проте не потребуватиме додаткових капіталовкладень.
- Внесення змін до нормативно-правових актів також буде реалізоване зусиллями МКСК та Держмистецтв.

3. Включення митців (індивідуальна мистецька діяльність) як окремий блок до реєстру майстрів народних художніх промислів. Це передбачає створення окремого додаткового модуля за моделлю реєстру майстрів народних художніх промислів для художників, музикантів та інших митців. Митець може самостійно обирати, яка саме інформація про нього відобразатиметься публічно. МКСК або інша визначена установа матиме доступ до інформації про зареєстрованих митців.

Переваги:

Можливість адаптувати готове рішення завдяки розширенню функціоналу.

Недоліки:

- Статус майстра НХП планують закріпити на законодавчому рівні, тоді як статус інших незалежних митців залишається невизначеним.
- Питання верифікації статусу незалежного митця, композитора, режисера

та інших.

- Ризик зарегульованості: питання, чи потрібно визначати формальний статус, залишається відкритим.

Перелік можливих видатків та орієнтовна вартість проєкту:

- Розроблення додаткового функціоналу програмного забезпечення та технічна підтримка передбачає створення окремого додаткового модуля для художників, музикантів та інших митців за моделлю наявного реєстру майстрів народних художніх промислів. Це передбачає адаптування функціоналу для можливості публічного відображення інформації за вибором митців, а також забезпечення технічної підтримки. Орієнтовна вартість – 25 000 – 100 000 доларів залежно від складності модуля.
- Закупівля додаткового серверного обладнання: орієнтовна вартість – 25 000 – 100 000 доларів.
- Інформаційно-роз'яснювальна кампанія спрямована на інформування митців про можливість реєстрації, переваги платформи та порядок використання. Ідеться, зокрема, про розроблення інформаційних матеріалів та консультації. Орієнтовна вартість – 5000–10 000 доларів.
- Реєстр адмініструватиме Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти. Це збільшить навантаження на його працівників, проте не потребуватиме додаткових капіталовкладень.
- Процес внесення змін до законодавства складний і залежить від ухвалення відповідних ініціатив Верховною Радою України. Політичний фактор залишається ризиком, але реалізація можлива з мінімальними фінансовими витратами, якщо законодавчі зміни будуть ухвалені.

Позиція спільноти:

постає питання, спільнота потребує платформи для взаємодії (цифровий майданчик для обміну інформацією з мінімальним адмініструванням з боку держави) чи формального обліку (формат державного реєстру з можливістю отримати витяг на підтвердження статусу митця, який надалі може бути підставою для певних пільг). Це визначає напрямок подальших дій та впровадження політик.

- 4. Включення приватних музеїв та музеїв сфери управління інших відомств до Реєстру музейних колекцій.** Надати право музеям будь-якої форми власності реєструватися в Реєстрі музейних колекцій, створювати власний профіль та колекції, обмінюватися інформацією з іншими музеями. Водночас вимоги щодо організації роботи в реєстрі, підпису предметів та колекцій для приватних закладів не відрізнятимуться від тих, що зараз встановлені для державних і комунальних музеїв. Під час формування вимог до приватних музейних закладів варто звернути увагу на те, що вони можуть функціонувати в різних організаційно-правових формах (крім, власне, музею це може також бути благодійний фонд, громадська організація, які де-факто мають офіційно у власності великі музейні колекції).

Переваги:

- Можливість адаптувати готове рішення завдяки розширенню кола користувачів.
- Можливість користуватися готовими механізмами погодження переміщення культурних цінностей.

Недоліки:

- Питання верифікації статусу приватного закладу та відповідності визначенню «музей» потребує розроблення критеріїв відповідності.
- Збільшення навантаження на держателя та операторів системи.

Перелік можливих видатків та орієнтовна вартість проєкту:

- Розроблення додаткового функціоналу програмного забезпечення та технічна підтримка: створення можливості реєстрації музеїв будь-якої форми власності, їхніх профілів, колекцій та функції обміну інформацією. Зважаючи, що базове розроблення реєстру коштувало приблизно 550 000 доларів, адаптування та розширення функціоналу може обійтися додатково у 20 000 – 80 000 доларів.
- Закупівля серверного обладнання: придбання або оренда серверів для стабільної роботи реєстру та збереження даних. Орієнтовна вартість – 25 000 – 100 000 доларів.
- Реєстр адмініструватиме МКСК. Це збільшить навантаження на його працівників, але не потребуватиме додаткових фінансових витрат.

- Внесення змін до законодавства буде реалізоване в межах наявних ресурсів.

Результати політики

Короткострокова перспектива:

- Отримання даних для планування подальших державних політик.
- Включення незалежного сектору до процесів диджиталізації в культурі.

Середньо- та довгострокова перспектива:

- Врахування інтересів усіх гравців культурно-мистецького сектору в державних політиках.
- Налагодження обміну інформацією між державними, комунальними та недержавними закладами культури, незалежними митцями.
- Створення більшої кількості якісного культурного продукту завдяки ефективній системі пошуку партнерів та обміну досвідом.

Для незалежного сектору:

- Можливість впливати на політичні рішення, бути побаченими і почутими.
- Створення більшої кількості інструментів державної підтримки, які враховують потреби й запити приватного сектору.
- Пошук партнерів та однодумців для реалізації проєктів.
- Створення більшої кількості колаборацій, обмін досвідом та сталі партнерства.
- Спрощення процедур і можливість отримати послуги, витяги, довідки в електронному вигляді.

Сценарії та механіка впровадження політик, описаних у цьому розділі

Передумови:

- Фінансування: залучення донорських коштів.

- Посилення інституційної спроможності установ, відповідальних за реалізацію процесів.
- Ухвалення низки політичних та управлінських рішень.

Лідери процесу:

- Міністерство культури та стратегічних комунікацій України.
- Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти.
- Мистецька спільнота.

Віхи:

1. Визначення оптимального формату (новий продукт чи розширення функціоналу наявного, офіційний реєстр чи платформа для обміну інформацією).
2. Розроблення технічного завдання для створення нового або удосконалення наявного програмного забезпечення.
3. Пошук донорів для реалізації проекту міжнародної технічної допомоги (МТД).
4. Визначення установи, відповідальної за забезпечення функціонування реєстру.
5. Проведення тендеру на розроблення програмного забезпечення.
6. Цикл: розроблення – тестування – уточнення вимог.
7. Розроблення порядків функціонування електронних ресурсів / інформаційного ресурсу, порядків включення суб'єктів до них, оновлення інформації, адміністрування реєстрів.
8. Закупівля / оренда серверного обладнання.
9. Започаткування дослідної експлуатації чи експериментального проекту щодо запровадження електронних ресурсів.
10. Прийняття рішення за результатами дослідної експлуатації чи експериментального проекту.
11. Повноцінне функціонування системи.

7. Нова культурна спадщина: пожвавлення музеєфікації сучасного мистецтва

В українському суспільстві панує уявлення, що культурна спадщина – це лише стародавні предмети мистецтва. Водночас, згідно з [визначенням ЮНЕСКО](#), культурна спадщина охоплює матеріальну й нематеріальну спадщину, що має підтверджену цінність – символічну, історичну, художню, естетичну, етнологічну або антропологічну, наукову та соціальну. Інакше кажучи, культурна спадщина – це не лише про минуле, але також про теперішнє і про культурні продукти, які виникли ще за нашого життя і стають важливими свідченнями історичних подій та розвитку суспільства й держави впродовж останніх десятиліть, зокрема під час незалежності України. Зберегти та осмислити цю «нову спадщину» важливо як з погляду українських культурних ідентичностей, так і з огляду на втрати спадщини, спричинені російською агресією, – держава не має права нехтувати культурною спадщиною в ті часи, коли її не стає більше.

У радянські часи – зокрема, у пізньорадянський період – українським музеям вдавалось поповнювати колекції не лише зразками радянського соціалізму та більш конформістського мистецтва, але й позиціями з радше критичного мистецтва. В той час активно формували колекції сучасного мистецтва ті державні музеї, які на сьогодні стали носіями одних із найбільших та найцікавіших колекцій сучасного мистецтва – НХМУ, Одеський національний художній музей та Хмельницький музей. Водночас ці приклади становлять радше виняток із правила, і загалом музейне врядування в радянський час орієнтувалося на пропагандистський функціонал і виключало з колекцій цілий пласт сучасного та критичного мистецтва, що частково успадкувала й репродукує сучасна управлінська культура мережі державних музеїв. Складні фінансові умови дев'яностих та нульових, коли майже не було закупівель нових робіт, спричинили те, що ключові позиції сучасного українського мистецтва, створені з 1990 до 2015 рік, майже не представлені в державних музейних колекціях України. Українське сучасне мистецтво часів незалежності переважно осіло у приватних колекціях (в Україні й за кордоном) або в закордонних музеях. **Україна не має жодної репрезентативної державної колекції сучасного мистецтва, як і не має жодного державного чи муніципального Музею сучасного мистецтва – водночас є потенціал зібрати таку колекцію чи створити відповідну інституцію за умови синергійної взаємодії та поєднання ресурсів і зусиль.**

Однак, за умови непрозорого артринку, приватно-державне партнерство

у сфері сучасного мистецтва варто вибудовувати з обережної дистанції, зважаючи на запобіжники від зловживань приватними інтересами. Якщо в країнах Західної Європи меценатство у сфері сучасного мистецтва – поширена практика з кількавіковою історією та усталеним етичним кодексом, то у Східній Європі пострадянського блоку в цьому полі досі є (навколо)олігархічні структури, що вбачають у сучасному мистецтві атрибут статусу, який за відносно невеликі кошти можна інструменталізувати, щоб відмивати репутацію й лобіювати власні наративи. Наявність певної частини приватного сектору, який опікується сучасним мистецтвом, не означає, що держава має самоусунути від збереження цієї частини спадщини й нарощування власної колекції сучасного мистецтва як загального суспільного блага та державного активу.

Державні музеї, які вже мають помітні колекції сучасного українського мистецтва та працюють над їх розвитком, зокрема згадані вище НХМУ, Одеський національний художній музей та Хмельницький музей, свідчать про дві ключові перешкоди, що гальмують музеєфікацію сучасного мистецтва:

- фізичні обмеження сховищ (потреба розширення) та формальні обмеження категорій зберігання (потреба перегляду категорій). Зокрема, предмети сучасного мистецтва нерідко мають великий розмір (інсталяції та об'єкти), тож питання простору для зберігання інколи стає причиною відмови музеїв від приймання таких предметів навіть як дарунків;
- відсутність бюджетів на закупівлю нових робіт і відсутність податкових преференцій для меценатів, готових передати окремі роботи зі своїх приватних колекцій у музей.

Мистецька галузь – і державні музеї, і приватні музеї та незалежні інституції – нарікають на непрозорий та «сірий» ринок сучасного мистецтва, який утруднює оцінювання мистецьких робіт.

- Наприклад, є потреба підтримувати та стимулювати більш прозору роботу українських аукціонних домів ([Дукат](#), [Goldens](#), [Меркурій](#)), адже методологія базується, зокрема, на даних аукціонних домів.
- Також є потреба вивести з «сірого ринку» перші продажі робіт від митця, зокрема зменшивши оподаткування перших продажів і надавши справедливую винагороду, про що йдеться в попередньому розділі брифу; це також створить прозорішу референтну базу для оцінювання робіт сучасного мистецтва.

Щоб поліпшити ситуацію з музеєфікацією сучасного мистецтва та збагатити державний актив так званої «нової спадщини», пропонують **посилити лідерство Міністерства культури та стратегічних комунікацій у збереженні нової культурної спадщини (сучасного мистецтва)** через такі політики:

1. Інституційна інтеграція нової спадщини в державні активи

1.1. Створення мережі методичних центрів із музеєфікації сучасного мистецтва за прикладом французької мережі Frac (Fonds régional d'art contemporain / Регіональні колекції сучасного мистецтва).

Frac була створена 1982 року на основі партнерства між державними та муніципальними органами, щоб об'єднати в одну мережу публічні колекції сучасного мистецтва. На 2025 рік структура Frac об'єднує 23 регіональні колекції сучасного мистецтва – це приблизно 35 000 мистецьких робіт від 6000 митців, 71 % з яких уперше передали свої роботи в музей саме в межах Frac. Мережа Frac спрямована насамперед на дослідження локальної сучасної культурної спадщини та децентралізацію, а отже, вона відіграє ключову роль у регіональній політиці культурного розвитку Франції, що спрямована на зменшення географічної, соціальної та культурної нерівності, а також сприяє відкриттю сучасного мистецтва найрізноманітнішою аудиторією. Мережа Frac охоплює сховища, методологічно-дослідницькі осередки й виставкові простори.

Створення такої мережі – це процес на десятиліття, у межах першого кроку пропоновано вивчити модель і досвід Frac, адаптувати її під українські реалії та потреби, реалізувати й оцінити перший пілот.

Переваги:

- Синергія наявних ресурсів та оновлена констеляція активів замість побудови нової інституції.
- Мережевість і принцип децентралізації, що лежить в основі моделі.
- Зв'язок з іншими політиками та істотними питаннями, зокрема з питаннями про сховища та виставкові простори.
- Можливість залучати в мережу наявні виставкові простори, наприклад виставкові площі Національної та обласних спілок художників.

- Можливість поступової реалізації політики крізь покроковий підхід та пілотні проекти.
- Вбудований елемент євроінтеграції через адаптування європейського досвіду.
- Посилення співпраці та культурного обміну з Францією як з одним зі стратегічних партнерів України.
- Підтримка локальної спадщини, локальних митців і, зокрема, нових імен в мистецтві, загальне пожвавлення створення якіснішого продукту в сучасному візуальному мистецтві.
- Органічне зростання й збагачення мережевої публічної колекції сучасного мистецтва, тобто нарощування активів держави в новій культурній спадщині.

Недоліки:

- Довгий термін реалізації.
- Ризик спадковості у разі зміни лідерства та стратегії.
- Потенційно висока вартість як пілоту, так і всього проекту.
- Ризик кооптації інституції приватними інтересами.
- Має йти у зв'язці з інституційною реформою мережі закладів культури і без неї втрачає сенс.

Перелік можливих видатків та орієнтовна вартість проекту:

- На етапі дослідження моделі, обміну Міністерства культури та стратегічних комунікацій з Frac і планування пілоту видатки обмежуються відрядженнями й витратами на заробітну плату команди з боку МКСК. Витрати на відрядження можуть бути компенсовані за донорські кошти.
- Витрати на пілотний проект залежать від його обсягу й можуть бути частково компенсовані за донорські кошти.
- З боку Міністерства культури та стратегічних комунікацій потрібні видатки на оплату роботи працівників з відповідними компетенціями та досвідом.

Лідери процесу: Міністерство культури та стратегічних комунікацій,

Український інститут, Український інститут у Франції.

Віхи:

- етап 1 (3–6 місяців) – підготовка плану та команди, залучення донорських коштів на перший етап;
- етап 2 (6 місяців) – дослідження моделі та створення адаптованої моделі для українських реалій, включно з пілотом, консультації та погодження з заінтересованими сторонами;
- етап 3 (9–18 місяців) – залучення донорських коштів на пілот і паралельна підготовка до нього (підготовка положень та документації, підготовчі зустрічі із заінтересованими сторонами);
- етап 3 (2–3 роки) – пілотна фаза проєкту, моніторинг та оцінювання.

1.2. Посилення співпраці з громадянським суспільством та посилення громад під час дослідження, промоції та музеєфікації локального сучасного мистецтва через пілотування моделі мережевого Музею сучасного мистецтва.

Модель мережевого Музею сучасного мистецтва розробляє ГО «Музей сучасного мистецтва», створена 2020 року на базі ГО Дзигамедіалаб (2015), що впродовж п'яти років розвивала [Відкритий Архів Українського Медіарту](#). ГО «Музей сучасного мистецтва» виникла внаслідок дискусії про потребу музеєфікації сучасного мистецтва, яка тривала у професійному середовищі з середини 1990-х років, і вже приблизно 5 років команда ГО працює над децентралізованою методологією мережевого Музею сучасного мистецтва, що пропонує взаємодію на спільних платформах, акумулює місцеві спроможності та заохочує продуктивну конкуренцію й кооперацію громад. Ця модель базується на оприявненні та дослідженні локальних мистецьких осередків і створенні на цій основі мережі локальних музейних інституцій, які формують музейну колекцію, об'єднані спільними політиками, але мають свободу мистецького фокуса, наукової та освітньої діяльності, у роботі поєднують локальний контекст із загальнонаціональним та міжнародним виміром.

1.2.1. Пілотування моделі мережевого Музею сучасного мистецтва (Українського музею сучасного мистецтва, УМСА) у Вінниці за участі ГО «Музей сучасного мистецтва» (ГО МСМ) та ГО «Мистецьке об'єднання "Плай"» на базі партнерства між громадським сектором та органами

муніципальної влади (Вінницької міської ради) у межах проєкту UMCA. Vinnytsia (перший етап 2025–2027 роки).

1.2.2. Пілотування **другого осередку мережевого Музею сучасного мистецтва в місті, що буде визначене, упродовж 2027–2030** у партнерстві з ГО «Музей сучасного мистецтва», органами місцевого самоврядування, профільними громадськими організаціями.

У межах реалізації пунктів 1.2.1. та 1.2.2. від Міністерства культури та стратегічних комунікацій очікується підтримка у формі надання методологічної та політичної підтримки, включення в державні програми регіонального розвитку, культури, спадщини, цифрової трансформації тощо.

Переваги:

- Мережевість і принцип децентралізації, що лежить в основі моделі.
- Синергійність моделі в сенсі приватно-державних партнерств, а також партнерства держави та громадянського суспільства.
- Пожвавлення створення нових локальних музеїв «знизу вверх».
- Можливість поступової реалізації політики крізь покроковий підхід і пілотні проєкти.
- Гнучкість та різноманітність моделей локальних осередків – добре для локального контексту.
- Підтверджена сталість команди та ідеї.

Недоліки:

- Потенційні обмеження в масштабуванні моделі (потреба інтенсивного долучення ГО «Музей сучасного мистецтва» до створення чи пожвавлення нових осередків).
- Гнучкість та різноманітність моделей локальних осередків – складно для масштабування.
- Необхідність окремого фандрейзингу під кожний пілот.

Лідери процесу: Міністерство культури та стратегічних комунікацій, ГО «Музей сучасного мистецтва».

Зв'язок між 1.1. та 1.2.:

Моделі 1.1. та 1.2. перегукуються з принциповою різницею, що модель 1.2. працює зі створенням нових осередків і колекцій, тоді як модель 1.1. може запропонувати рішення для синергійного поєднання роботи наявних колекцій. Видається доцільним протестувати обидві моделі на рівні пілотів і на основі аналізу результатів прийняти рішення про подальші кроки та доцільність синергійних моделей. Уже на рівні пілотів варто забезпечити взаємообмін та синергії.

Крім того, варто зауважити, що неочевидною перешкодою для музеєфікації сучасного мистецтва державними музеями є дефіцит сховищ, а модель 1.1. може потенційно запропонувати рішення щодо спільних або «вузлових» сховищ.

2. Комунікаційна інтеграція «нової спадщини» (сучасного мистецтва) в нарративи державних культурних політик

2.1. Створення премії зі збагачення та поповнення колекцій українського сучасного мистецтва. Премія може мати кілька номінацій, зокрема:

- за найвагоміше поповнення (обирають за загальним списком робіт, які були офіційно включені в колекцію музею з огляду як на кількість, так і на знаковість позицій);
- за дебют / за першу музейну роботу (обирають між роботами тих українських митців, які вперше потрапили до колекції українського музею);
- за повернене мистецтво (обирають між тими роботами сучасного мистецтва, які були повернені в колекцію з-за кордону);
- за меценатство (обирають між роботами, подарованими з приватних колекцій);
- за оцифрування (обирають між цифровими версіями колекцій / 3D-турами тощо);
- за документування (обирають між книжками, фільмами чи іншими продуктами, які документують і популяризують колекцію сучасного мистецтва музею).

Переваги:

- Відносно невелика вартість і швидкий строк реалізації.

- Публічна видимість і позитивна медійність.
- Позитивний вплив на мотивацію тих музеїв і музейних працівників, які дієві у сфері сучасного мистецтва.
- Підсвічування та популяризація тих музеїв, які мають сучасні колекції.
- Галузь культурного та музейного менеджменту не перенасичена преміями та іншими інструментами визнання, тож нова премія може швидко набути видимості й популярності.

Лідери процесу: Держмистецтв, міжнародна організація на кшталт ALIPH.

Віхи: Уся ітерація створення премії від узгодження формату та документації й пошуку донорів до церемонії вручення може зайняти до 12 місяців. Для дієвості та впливу премію потрібно планувати принаймні на три роки.

2.2. Розроблення та впровадження комунікаційної кампанії, спрямованої на популяризацію сучасного українського мистецтва, зокрема на:

- розуміння сучасного художнього процесу як такого, що створює нову культурну спадщину;
- роботу із сучасним мистецтвом і набуття навичок стійкості (здатність до емпатії, рефлексії, можливість сприймати реальність у її складності й мати безпечне місце для дискусії про неї з іншими, спроможність мати справу з множинністю образів та різними контекстами), пов'язаних із цим;
- підвищення обізнаності про аспекти колективної пам'яті та ідентичності через різні освітні й комунікаційні формати, посилення місцевих громад і локальних мистецьких спільнот.

Лідери процесу: Міністерство культури та стратегічних комунікацій, ГО «Музей сучасного мистецтва».

3. Цифрова інтеграція «нової спадщини» (сучасного мистецтва)

3.1. Включення колекцій приватних музеїв у Реєстр Музейного фонду України, передбачити порядок і критерії для приватних музеїв з огляду на особливості функціонування таких музеїв. Зі свого боку приватні музеї мають забезпечити належний облік музейних предметів та колекцій.

3.2. Дослідна експлуатація програмного забезпечення «Притока», розробленого ГО «Музей сучасного мистецтва», для добровільного використання державними музеями, щоб підвищити доступність колекцій сучасного мистецтва, а також розширити можливості міжмузейної взаємодії. Передбачено підтримку з боку МКСК можливого залучення державних музейних установ до тестування.

4. Економічна інтеграція та виведення ринку сучасного мистецтва з тіні

4.1. Уможливлення податкової знижки за передання мистецьких робіт у державні музеї з приватних колекцій. Таке передання має відбуватися на прозорих засадах, за замовленням музею на ті художні позиції, які релевантні й цінні для колекції, а також на основі незалежного оцінювання. У разі застосування такого інструмента приватний меценат може отримати лише часткове відшкодування вартості роботи, однак цей інструмент видається доцільним, щоб поживити передання важливих робіт з приватних колекцій у державні.

Для цього треба доповнити норми Податкового кодексу України, зокрема пункт 1 статті 165 (доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу) новим підпунктом:

оцінна вартість безоплатно наданих (переданих) закладу культури творів мистецтва.

Також необхідно внести необхідні зміни, щоб зменшити фінансовий результат до оподаткування суб'єктів господарювання на суму, що дорівнює оцінній вартості безоплатно наданих (переданих) закладу культури творів мистецтва.

4.2. Включити в модель Українського фонду культурної спадщини можливість фінансувати закупівлі робіт сучасного мистецтва – на конкурсних засадах і за умови прозорого оцінювання та/або власного музейного аукціону.

Також важливо зважати на процеси музеєфікації сучасного мистецтва (зокрема, закупівлі до колекцій, формування цифрових і фізичних фондів) у межах заходів, впроваджуваних Міністерством культури та стратегічних комунікацій, щоб підвищити ефективність державних культурних інституцій та інструментів

фінансування, включно з механізмами залучення міжнародної допомоги для відновлення й розвитку культурної спадщини.

8. Модернізація змісту вищої мистецької та культурологічної освіти: стимулювання видання навчальних текстів

Брак як оригінальної, так і перекладної навчальної літератури, а також фундаментальних і прикладних культурологічних та мистецтвознавчих праць належить до питань, які безпосередньо корелюють із проблемою, винесеною на перше місце в рейтингу істотних питань сектору «Мистецтво та культура»: [«Застарілий зміст мистецької освіти»](#). Бо ж питання змісту бакалаврських і магістерських програм напряду залежить від ЗВО, які в межах автономії мали б більше дослухатися до потреб роботодавців, а останні мали б пріоретизувати для себе розроблення професійних стандартів для більшості освітніх спеціальностей сфери культури та мистецтва. Однак збільшення кількості навчальної літератури та перекладних фахових видань – це те, що можна стимулювати інструментами політик, і те, що, зрештою, позитивно впливатиме на якість вищої освіти у сфері культури й мистецтва.

На сьогодні в українській системі вищої освіти вже є кілька інструментів, щоб стимулювати створення навчальних матеріалів і підручників, що мають попит серед здобувачів освіти за різними програмами.

1. Контрактна система для науково-педагогічних працівників, яка передбачає створення певних навчально-методичних чи наукових продуктів у межах дії контракту.

До таких продуктів належать, зокрема, публікації у фахових наукових виданнях категорії «Б» (і категорії «А» за наявності), зареєстрованих на території України, а також у виданнях, внесених в наукометричні бази Scopus / Web of Science. Крім того, це може бути комплекс навчально-методичних матеріалів для супроводу викладання навчальних дисциплін (робоча програма навчальної дисципліни, силабус, методичне видання, конспект лекцій тощо), а також колективні або одноосібні монографії.

2. Інструмент рейтингового оцінювання науково-педагогічних працівників.

За кожний вид професійних досягнень (участь у конференції, захист дисертації,

керівництво кваліфікаційною роботою здобувача тощо, а також за підготовку навчальних матеріалів) викладачу_ці надають певну кількість балів, відповідно до затвердженої шкали рейтингу. Рейтинг викладача за задумом мав би впливати на привабливість ЗВО для абітурієнтів_ок, а також створювати конкурентне середовище у ЗВО. Найвищими балами в рейтингу оцінені продукти інтелектуальної діяльності – наукові статті, одноосібні та колективні монографії, тези доповідей та ін.

3. Робота науково-педагогічного працівника має кілька напрямів, кожен із яких оцінюють певною кількістю годин, а все разом становить науково-педагогічне навантаження.

Норми часу – 600 годин для 0,5 ставки; 1200 годин – для 1 ставки, при цьому половину годин (відповідно 300 та 600) мають становити навчальна робота (аудиторні заняття), тоді як іншу половину формують методична робота (створення освітніх програм, робочих програм, силабусів, методичних матеріалів тощо), наукова робота (конференції, статті, монографії тощо), творча та концертно-виконавська робота, організаційна робота (виконання обов'язків куратора курсу, участь у засіданнях кафедри, курування проєктами тощо).

Наприклад, [норми часу в ХНУМ імені Івана Котляревського](#):

- укладання методичних вказівок / рекомендацій до вивчення навчальної дисципліни (практична, індивідуальна, самостійна робота тощо) / або підручника / або навчального посібника / або конспекту лекцій – 100 годин за 1 авторський аркуш (40 тис. знаків);
- публікація наукової статті в періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз Scopus або Web of Science Core Collection – 200 годин за 1 авторський аркуш (40 тис. знаків із пробілами). У разі співавторства поділити на кількість співавторів;
- публікація наукової статті в науковому періодичному виданні, включеному до переліку наукових фахових видань України категорії «Б», або в наукових періодичних виданнях, індексованих в інших міжнародних наукометричних базах (крім Scopus або Web of Science Core Collection) – 150 годин за 1 авторський аркуш (40 тис. знаків із пробілами). У разі співавторства поділити на кількість співавторів.

Водночас у документі приблизно 200 пунктів, що гнучко описують діяльність науково-педагогічного працівника й дають змогу набрати необхідну кількість

годин без публікацій.

Варто зауважити, що 8 квітня 2025 року президент України підписав Закон України (реєстр. № 9600), ухвалений ВРУ 6 червня 2024 року, який має на меті встановити чіткі розмежування для різних категорій працівників – педагогічних та науково-педагогічних, створивши комфортні умови для практиків, які хочуть викладати й не мають на меті займатися наукою.

Відповідно до впроваджених змін у науково-педагогічних працівників з'явиться можливість здійснювати наукову діяльність в обсязі не менше 30 % оплачуваного робочого часу, а також для них скоротять обсяг їхнього навчального навантаження – до 30 % від загального обсягу робочого часу (решту 40 %, вочевидь, будуть закривати іншими напрямками).

4. Одним із найдієвіших інструментів стимулювання науково-педагогічних працівників до створення методичних та наукових видань була й залишається система наукових ступенів та почесних наукових звань.

Щоб вийти на захист дисертації доктора філософії (кандидата наук) / доктора, здобути звання доцента або професора, необхідно мати певну кількість публікацій, зокрема одноосібних монографій, навчальних посібників, підручників тощо.

Європейський досвід дає приклади «стимулів для безперервного професійного розвитку» як, наприклад, **відпустка на один рік (sabbatical)** за кожні відпрацьовані 6 років (або пів року за кожні 3 роки). У кожного університету свої правила щодо фінансування та умов перебування викладачів у таких відпустках. Таку відпустку доцільно комбінувати із виграним грантом на дослідження або замовленням від видавництва на монографію.

Важливо акцентувати, що збільшення кількості методичних та наукових видань для забезпечення якості вищої мистецької освіти безпосередньо пов'язане із розвитком наукового напрямку діяльності ЗВО та створенням системи стимулів та переваг саме для наукової діяльності. **Національний фонд досліджень України (НФДУ)** – це один з інструментів, розроблених саме з цією метою. У 2024 році в конкурсі «Передова наука в Україні» перемогли 64 проєкти із загальною сумою трирічного фінансування 514 247 498,00 грн, серед переможців лише 4 проєкти зі сфери гуманітарних знань, решта – точні науки та науки про людину. Це свідчить про низьку конкурентоспроможність гуманітарного сектору та

мистецького сектору як його частини.

Із впровадженням змін відповідно до Закону № 9600 та зміни пропорцій педагогічного навантаження для науково-педагогічних працівників, виникає потреба впроваджувати інструменти для реалізації наукової діяльності у сфері культури і мистецтв. Власне, ми пропонуємо розглянути можливість впровадити механізми «позитивної дискримінації» саме для мистецтвознавства та культурології як таких, що є підґрунтям для системних змін у секторах культури, мистецтв та креативних індустрій.

Щоб стимулювати створення якісних навчальних матеріалів та підручників для мистецької та культурознавчої освіти, авторки цього політичного брифу пропонують кілька рішень:

1. Створення **програми підтримки видання навчальної та наукової літератури в ЗВО для мистецьких і культурознавчих спеціальностей**, операторами якої можуть бути Національний фонд досліджень України, Український інститут книги або Український культурний фонд (за умови внесення змін до закону, щоб відкрити можливість реалізувати довгострокові проекти).

Така програма мала б передбачати не лише кошти на підготовку видання до друку (верстка, редагування) та друк, але й гонорар для автора / авторського колективу, адже низький рівень оплати праці – це один із ключових чинників, що негативно впливає на мотивацію науково-педагогічних працівників. Крім того, програма мала б враховувати виробничий цикл, що починався б із написанням / упорядкуванням / перекладом книжки й завершувався безпосередньо друком, на який варто закладати 1,5–2 роки залежно від обсягу та складності видання.

Аналіз переваг та недоліків політики

- Перевага: конкретний результат у вимірюваній кількості нових видань, готових для використання в освітньому процесі.
- Недолік: збільшення навантаження на державний бюджет за умови виділення додаткових коштів для державних донорів або потреба знаходити альтернативні джерела фінансування цієї програми.

2. Створення **стипендіальної програми виключно для наукової діяльності**, де проєкт реалізовували б упродовж одного календарного

року з моменту підписання договору про надання гранту, а результатом був би рукопис підручника або монографії.

Альтернативним варіантом могло б бути відкриття окремих ЛОТів для реалізації етапів проєкту (за прикладом аудіовізуального сектору), де написання, редактура і, зрештою, видання, могли б бути окремими проєктами за підтримки УКФ. По змозі останній з етапів (видання) можна делегувати в програми УІК.

Також питання друку могло б бути розв'язано через залучення приватного видавництва (прогнозований комерційний успіх видання) або ЗВО, що потенційно може виділяти кошти на верстання чи підготовку електронних видань. Оператором цієї стипендіальної програми може бути як інституція національного рівня (Український культурний фонд, Національний фонд досліджень України), так і окремий ЗВО, здатний забезпечити експертизу на рівні відбору проєктів, а також контроль за його виконанням.

3. Розроблення окремих видавничих політик самими ЗВО, системи стимулів для науково-педагогічних працівників.

Створення консорціумів ЗВО, що мають подібні освітні програми й готові інвестувати в розвиток науки. Залучення зовнішніх коштів через партнерів та меценатів, наповнення спецфонду ЗВО із пріоритезацією підтримки наукової діяльності.

RES POL

[Новини проєкту RES-POL](#)

[Facebook RES-POL](#)

Цю аналітичну записку створили за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є відповідальністю Громадської спілки "Центр регіональний розвиток" і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.